

Received: 28-06-2020

Revised: 09-09-2020

Accepted: 15-09-2020

การระบุถึงคนพิการในกฎหมายการสื่อสารของประเทศไทย Mentioning of People with Disability in Thailand's Communication Regulations

ธีรวัช เจนวัทธรรักษ์¹

Theethavat Janevatchararak

thyjey@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่อง การระบุถึงคนพิการในกฎหมายงานสื่อสารในประเทศไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์คนพิการในประเทศไทย ตลอดจนการให้ความหมาย และการระบุถึงสิทธิหน้าที่ทางด้านการสื่อสารของคนพิการในประเทศไทย ผ่านกฎหมายและข้อกำหนดต่างๆที่เกี่ยวข้อง โดยงานวิจัยชิ้นนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการวิเคราะห์เอกสาร จากเอกสาร ประกาศ กฎหมาย และเนื้อหาอื่นๆที่เกี่ยวข้อง หลังจาก พ.ศ. 2540

การศึกษาพบว่า สถานการณ์คนพิการและงานสื่อสารในประเทศไทยมีการระบุถึงสิทธิและหน้าที่ของคนพิการครั้งแรกในกฎหมายรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2540 เป็นฉบับแรก โดยมีการกล่าวถึงภาพรวมเรื่องความเสมอภาค และความเป็นมนุษย์ แต่ยังไม่ได้ระบุถึงด้านใดด้านหนึ่งโดยเฉพาะ ต่อมาได้มีการจัดทำปฏิญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการไทย พ.ศ. 2541 ซึ่งมีการระบุถึงสิทธิของคนพิการในแง่ของผู้รับสาร ที่ควรจะได้รับรู้ข่าวสารและการประชาสัมพันธ์เทียบเท่ากับบุคคลอื่นๆในสังคม โดยเป็นข้อกำหนดฉบับแรกที่กล่าวถึงองค์ประกอบเชิงรูปธรรมในการเอื้อให้เกิดการสื่อสารของคนพิการ ทั้งนี้ ในปฏิญญาดังกล่าว เริ่มมีการระบุถึงวิธีการ เช่น การใช้อักษรเบรลล์ และเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อช่วยให้คนพิการสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้มากขึ้น แต่ยังไม่ระบุเรื่องกระบวนการจัดทำให้เป็นรูปธรรม โดยหลังจากนั้น ได้มีกฎหมายอีกหลายฉบับที่ทำให้เกิดความเป็นรูปธรรมในเรื่องสิทธิคนพิการและการสื่อสารใน 2 สายหลัก คือ สายโทรคมนาคม และสายการสื่อสารผ่านสื่อมวลชน จนกระทั่งถึง พ.ศ. 2559 ได้มีการออกประกาศเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิคนพิการให้เข้าถึงสื่อโทรทัศน์ได้มากขึ้น โดยกำหนดให้มีการให้บริการเสียงบรรยายภาพ คำบรรยายแทนเสียง และล่ามภาษามือ ตามอัตราที่กำหนด ทั้งนี้ได้ระบุถึงบทลงโทษ และมาตรการส่งเสริมไว้อย่างชัดเจน แต่อย่างไรก็ตาม สถานีโทรทัศน์ส่วนใหญ่ก็ยังไม่ปรากฏการให้บริการตามประกาศนั้นอย่างเป็นทางการ จนต้องมีการออกประกาศเพื่อเลื่อนการบังคับใช้ออกไปอีกถึงสองครั้ง ในปี พ.ศ. 2560

การระบุถึงคนพิการในกฎหมายการสื่อสารในประเทศไทย แบ่งออกเป็นสองส่วนใหญ่ๆ คือ (1) การระบุถึงคนพิการในงานสื่อสารโทรคมนาคมและการเข้าถึง โดยมีการระบุในรายละเอียดของอุปกรณ์และบริการเสริม และ (2) การระบุถึงคนพิการในงานสื่อสารมวลชน ซึ่งมีการกล่าวถึงรายละเอียดไว้ 2 ส่วนย่อยคือ มิติเกี่ยวกับบริการเสริมที่ทางผู้ผลิตรายการโทรทัศน์จะต้องจัดให้มีบริการ และมิติเรื่องการเข้าไปมีส่วนร่วมในองค์กรผลิตรายการโทรทัศน์ โดยเมื่อพิจารณาจากพัฒนาการการระบุ

¹ สถาบันการศึกษานานาชาติ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ถึงคนพิการในกฎหมายการสื่อสารของประเทศไทยแล้ว พบว่ามีการพัฒนาในเชิงรูปธรรมขึ้นเป็นลำดับ ทั้งนี้พัฒนาการดังกล่าวมีความสอดคล้องกับชุดความคิดด้านสังคมสงเคราะห์ในการสร้างอัตลักษณ์ของคนพิการ รวมถึงอาจจะต้องมีการเพิ่มเติมความร่วมมือจากหน่วยงานเอกชน ในการเปิดโอกาสและการประชาสัมพันธ์การร่วมมือและการเข้าถึงของคนพิการในประเทศไทย เพื่อเป็นการพัฒนาความเท่าเทียมกันในสังคมได้ต่อไปในอนาคต

คำสำคัญ: คนพิการ, กฎหมายการสื่อสาร, การเสนอภาพคนพิการ, สิทธิคนพิการ

Abstract

This research article aimed to study about Thailand's current situation regarding the people with disabilities through the acts, laws, and regulations about the communication. This research employed qualitative method, analyzing the document from the Gazette, Announcement, Regulations, and other relevant documents, announced after 1997 onward.

The study showed that in Thailand the situation regarding the rights of people with disabilities and their communication were officially stated first time in the 1997 Constitution – with the overall image of equity and humanity of the people with disabilities. Later on, in 1998, there was the Thailand's Handicap Declaration which announced more on the rights of people with disabilities and their communication as receivers who have rights to receive news and information equal to other ordinary people. In this declaration, the details about tools, and technology employments were stated, but still there were no process of implementations. After that, according to this issue, several communication laws and regulations were enacted, which could be categorized into 2 major streams; telecommunication, and mass communication. In 2016, there was the announcement to determine rights of the people with disabilities to receive information from mainstream media via Audio Description (AD), Sign Language (SL), and the Closed Captioning (CC) services. This announcement stated clearly about the punishments and supportive policies for all TV stations. However, there was no sign for fully providing all the services, until there were 2 more announcements to postpone all the services on television programs.

The mentioning of people with disabilities in Thailand's communication regulations could be categorized into 2 major streams: (1) in telecommunications which mentioned about access, particularly tools and services; and (2) in mass communication, people with disabilities were mentioned in 2 dimensions: receivers and participants. As receivers, the TV stations needed to provide the services for people with disabilities. As participant, people with disabilities should be able to participate in the production process of communication organizations. The development of the way people with disabilities were mentioned was becoming more concrete, correlating with the mind set regarding the identity-building of the people with disabilities. Moreover, cooperation between government and private sectors is needed in the future in order to provide opportunities and create public relations campaign about accessibility of disabled people in the society in order to reduce-inequity in the further.

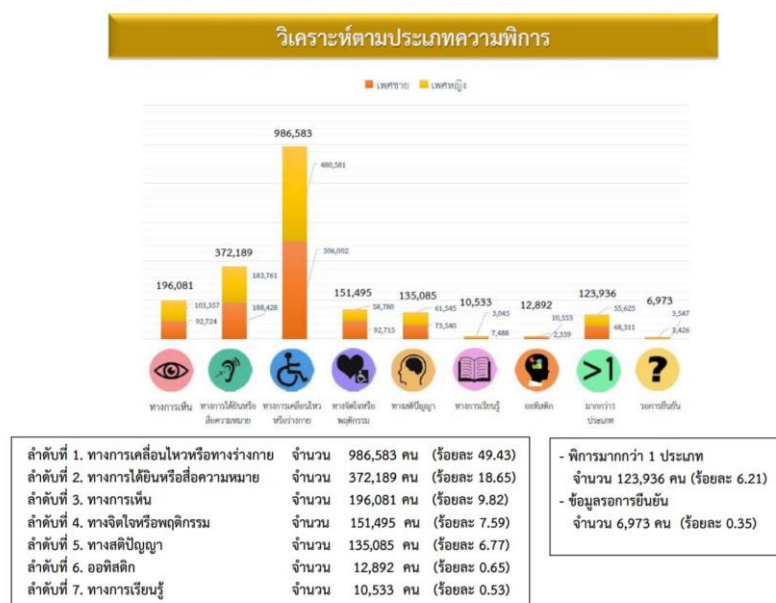
Keywords: Handicap, Communication Law, Presence of handicap, Rights of the people with disabilities

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แนวคิดเรื่องความเท่าเทียมในสังคมได้มีการกล่าวถึงในปี 2019 โดยองค์การสหประชาชาติ ได้มีการประกาศ 17 เป้าหมายรูปธรรมเพื่อการเปลี่ยนแปลงโลกอย่างยั่งยืน ซึ่งการลดความเหลื่อมล้ำ (Reduce Inequalities) เป็น 1 ในทั้ง 17 เป้าหมายดังกล่าว (United Nations, 2019) โดยแนวคิดการลดความเหลื่อมล้ำในสังคมนี้ มีการแสดงออกอย่างเป็นรูปธรรมทางหนึ่ง ผ่านงานออกแบบที่มีลักษณะเป็น Universal Design ที่เป็นการเคลื่อนไหวในระดับนานาชาติทั่วโลก ที่มุ่งเน้นในเรื่องของการออกแบบเพื่อส่งเสริมการเข้าถึงและการใช้งานโดยตรงของคนพิการในหลากหลายรูปแบบ ซึ่ง Universal Design นี้ หมายรวมถึง ผลิตภัณฑ์ สภาพแวดล้อม และการสื่อสาร (IHCD, no date) ที่จะต้องสามารถใช้งานและเข้าถึงได้จากทุกคน

รวมถึงคนพิการ ซึ่งจากข้อมูลของ Institute for Human Centered Design (IHCD) ระบุว่า แนวคิดความเสมอภาคแบบ Universal Design เริ่มต้นขึ้นเมื่อราวปี 1950 - 1960 (พ.ศ. 2493 – 2503) ในประเทศแถบ ยุโรป ญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกา ซึ่งต่อมา ราวปี 1975 (พ.ศ. 2518) ในประเทศสหรัฐอเมริกาเริ่มมีกฎหมายเรื่องการคุ้มครองสิทธิของคนพิการ รวมถึงประเทศต่างๆ และประเทศไทยด้วยเช่นกัน

เมื่อพิจารณาสถานการณ์ของจำนวนคนพิการในประเทศไทย ข้อมูลจากกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ (2562) ระบุถึงจำนวนคนพิการในประเทศไทยในลักษณะต่างๆ โดยพบว่า จำนวนคนพิการทั้งหมดจากการสำรวจ มีจำนวนสูงถึง 1,995,767 คน โดยเป็นคนพิการทางการเคลื่อนไหวหรือทางร่างกาย มีจำนวนมากที่สุด ถึง 986,583 คน (คิดเป็นร้อยละ 49.43 ของจำนวนคนพิการทั้งหมด) อันดับสองคือคนพิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมาย จำนวน 372,189 คน และคนพิการทางการมองเห็น จำนวน 196,081 คน ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาจากช่วงอายุ พบว่า คนพิการร้อยละ 53.74 มีอายุอยู่ในช่วงมากกว่า 60 ปี ขึ้นไป โดยมีสัดส่วนเป็นคนพิการทางการเคลื่อนไหวและร่างกายมากที่สุด รองลงมาเป็นคนพิการทางการได้ยินและการสื่อความหมาย และทางการมองเห็นตามลำดับ

ภาพ: แผนภูมิแสดงจำนวนคนพิการตามลักษณะความพิการ
ที่มา: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2562)

ในทางกฎหมาย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 เป็นกฎหมายฉบับแรกที่มีการระบุไว้ในเรื่องของ การรับรองสิทธิพลเมือง การยอมรับศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ รวมถึงเรื่องความเสมอภาค ที่กล่าวไว้ในมาตรา 30 ว่า

“.... การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล เพราะเหตุแห่งความแตกต่างเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานภาพของบุคคล สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิด เห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบัญญัติรัฐธรรมนูญ จะกระทำมิได้...”

นอกจากนี้ ภายใต้รัฐธรรมนูญ ฉบับปี พ.ศ. 2540 ยังได้กล่าวถึงเรื่องสิทธิของบุคคล กับการสื่อสารไว้ในส่วนที่ 7 เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของบุคคลและสื่อมวลชน แต่ยังไม่ได้มีการระบุรายละเอียดในส่วนที่เกี่ยวกับคนพิการ ซึ่งกล่าวไว้เพียงว่า บุคคลมีสิทธิเสรีภาพที่จะแสดงความคิดเห็นโดยการพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา หรือการสื่อความหมายด้วยวิธีอื่น แต่ในการระบุอย่างเจาะจงสำหรับคนพิการนั้น รัฐธรรมนูญ ฉบับปี พ.ศ. 2540 ระบุไว้ในเรื่องของ สิทธิในการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์จากสวัสดิการสาธารณะ และการช่วยเหลือจากรัฐ (มาตรา 55) และ รัฐจะต้องสงเคราะห์คนพิการให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งพาตนเองได้ (มาตรา 80)

กฎหมายรัฐธรรมนูญ ฉบับปี 2540 ดังกล่าวข้างต้น มีการเริ่มกำหนดตัวตนของคนพิการในสังคม โดยให้ความหมายในเชิง “ความเท่าเทียม” และ “ความเสมอภาค” ในความเป็น “บุคคล” โดยที่มีสิทธิเทียบเท่ากับบุคคลทั่วไป (ตามที่กฎหมายได้ระบุไว้) แต่อย่างไรก็ดี ในการเริ่มวางตัวตนของคนพิการจากรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ยังไม่ได้ระบุให้เกิดความเป็นรูปธรรมเท่าใดนัก เป็นการวางกรอบเชิงนโยบายกว้างๆ ที่ไม่มีการเฉพาะเจาะจงถึงช่องทาง หรือรายละเอียดในเชิงปฏิบัติการ แต่ก็นับเป็นการเริ่มวางกรอบเรื่องความเท่าเทียมกันของคนพิการและบุคคลทั่วไปในสังคม เพื่อจะต่อยอดไปยังกฎหมายฉบับอื่นๆต่อไป

ต่อมาในปี พ.ศ. 2541 รัฐบาลได้จัดทำปฏิญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการไทยขึ้น เพื่อรับรองสิทธิของคนพิการ และเพื่อให้คนพิการมีสิทธิเสรีภาพเหมือนคนทั่วไป ซึ่งเป็นสิ่งหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่า รัฐ มีการปกป้องรักษาสิทธิต่างๆของคนพิการ โดยมีใจความสำคัญสืบเนื่องจาก รัฐธรรมนูญ ฉบับปี 2540 ในเรื่องของศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ เช่นเดียวกันกับความเป็นบุคคล และได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญไทย ฉบับปี พ.ศ. 2540 ซึ่งในปฏิญญาดังกล่าว นอกจากจะกล่าวถึงสิทธิของคนพิการในเรื่องการแสดงความคิดเห็น การมีส่วนร่วมทางการเมือง หรือ การศึกษาขั้นพื้นฐานแล้ว ในปฏิญญายังกล่าวถึงเรื่องคนพิการและการสื่อสารไว้ ดังนี้

....11) คนพิการมีสิทธิได้รับการประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ ให้ครอบครัว ชุมชน และสังคมได้รับรู้และเข้าใจคนพิการในทางที่สร้างสรรค์ โดยเฉพาะสิทธิในด้านศักยภาพ ความสามารถ รวมทั้งการบำเพ็ญประโยชน์ของคนพิการ

12) คนพิการมีสิทธิเข้าถึงและได้รับข้อมูลข่าวสาร โดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของคนพิการ ทั้งนี้ ต้องได้รับการสนับสนุนให้มีสื่อทุกประเภทที่เหมาะสมกับประเภทความพิการ รวมทั้งต้องจัดทำมีล่ามภาษามือ อักษรเบรลล์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ หรืออุปกรณ์พิเศษอื่นๆที่ใช้ในการสื่อสาร

จนกระทั่งในปี 2559 คณะกรรมการกิจการโทรทัศน์ กิจการกระจายเสียง และกิจการโทรคมนาคม (2559) ได้มีการออกประกาศและบังคับใช้มาตรการในเชิงรูปธรรม โดยมีการกำหนดให้สถานีโทรทัศน์ต้องมีการจัดทำบริการจอล่ามภาษามือ คำบรรยายแทนเสียง และเสียงบรรยายภาพ สำหรับคนพิการทั้งทางการได้ยินและการมองเห็น ที่จะมิว่าตอุปสรรคในการสร้างความเท่าเทียมในเรื่องการเข้าถึงสื่อ โดยประกาศฉบับดังกล่าวประกอบไปด้วยมาตรการส่งเสริมและบทลงโทษสำหรับสถานีโทรทัศน์ที่ไม่สามารถดำเนินการได้ตามมาตรการที่กำหนด

นอกจากเรื่องการกำหนดผ่านกฎหมายแล้ว การส่งเสริมให้เกิดความเท่าเทียมกันอย่างเป็นรูปธรรมยังต้องมีความเชื่อมโยงจากการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิของคนพิการให้เข้าถึงหรือรับรู้และใช้ประโยชน์จากรายการของกิจการกระจายเสียง และกิจการโทรทัศน์ได้อย่างเสมอภาคกับบุคคลทั่วไป รวมถึงการกำหนดนโยบายและกฎหมายจากหน่วยงานภาครัฐที่กำหนดให้กิจการโทรทัศน์ในระบบดิจิทัลต้องมีบริการที่เหมาะสมสำหรับคนพิการ (ตรี บุญเจือ, 2562) โดยเมื่อพิจารณาควบคู่กับการสร้างอัตลักษณ์ของคนพิการแล้ว พบว่าแนวคิดเกี่ยวกับการปรับปรุงศักยภาพและประสิทธิภาพของคนพิการในฐานะพลเมืองของรัฐ รวมถึงแนวคิดที่เน้นความสำคัญกับศักยภาพ สิทธิ และศักดิ์ศรีของมนุษย์ที่เท่าเทียม เป็นสองส่วนในชุดความคิดที่เป็นการสร้างอัตลักษณ์ของคนพิการหุหนวกในประเทศไทย (ไวญวุฒิ วุฒิอรรถสาร, 2555) ในขณะเดียวกัน คนพิการ

ทางการมองเห็น มีความต้องการที่เป็นรูปธรรมที่จะสามารถทำให้สามารถเข้าถึงสื่อที่เป็นภาพได้อย่างเสียงบรรยายภาพ (ศศโสฬส จิตรวานิชกุล, 2541) ซึ่งรายการโทรทัศน์ในปัจจุบันมีความเหมาะสมที่จะส่งเสริมให้เกิดการเข้าถึงของคนพิการทางการมองเห็น แต่ยังไม่มีการสนับสนุนรายการที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของคนพิการทางการมองเห็นมากนัก (ภัทธีรา กลิ่นเลขา, 2556)

จากจุดเริ่มต้นของการระบุตัวตนของคนพิการอย่างเป็นทางการเป็นนามธรรมในรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2540 จนถึงประกาศจาก กสทช. ที่สร้างความเป็นรูปธรรมในการเข้าถึงสื่อโทรทัศน์ในปี พ.ศ. 2559 รวมถึงความต้องการในการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์ได้อย่างเป็นรูปธรรมจากการสื่อสารสำหรับคนพิการในประเทศไทยดังกล่าวข้างต้น งานวิจัยชิ้นนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการในการระบุถึงสิทธิ หน้าที่ และการระบุถึงคนพิการทางด้านการสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับคนพิการในประเทศไทย ผ่านกฎหมายและข้อกำหนดต่างๆที่เกี่ยวข้องหลังจากรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน

วัตถุประสงค์

ศึกษาพัฒนาการในการระบุสิทธิ หน้าที่ และข้อกำหนดทางด้านการสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับคนพิการ ภายหลังรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540

นิยามศัพท์

การระบุถึงคนพิการ หมายถึง การที่คนพิการได้รับการกล่าวถึง หรือการนำเสนอในมุมมองหนึ่ง หรือในแง่ใดแง่หนึ่ง ทั้งสิทธิ หน้าที่ การเข้าถึงประโยชน์ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากร รวมถึงลักษณะ ความคิด หรือการดำเนินชีวิต โดยในงานวิจัยชิ้นนี้หมายถึง การระบุถึงคนพิการในด้านต่างๆที่ปรากฏอยู่ในกฎหมาย ประกาศ พระราชบัญญัติ หรือเอกสารอื่นๆที่กำหนดขึ้นในประเทศไทย

การสื่อสาร หมายถึง การเข้าถึงสื่อ การใช้สื่อ เพื่อการติดต่อระหว่างกัน รวมถึงการรับสารจากสื่อมวลชน โดยในงานวิจัยชิ้นนี้หมายถึง การเข้าถึง การใช้สื่อ การเปิดรับสื่อ ตลอดจนการเข้าถึงสารจากสื่อมวลชนของคนพิการทั้งการมองเห็น และการได้ยิน

ประโยชน์ที่ได้รับการวิจัย

1. ได้เห็นถึงลำดับพัฒนาการการระบุสิทธิ หน้าที่ และการระบุถึงคนพิการในประเทศไทยในเชิงการสื่อสารตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
2. ได้เห็นถึงแนวโน้มของการระบุถึงคนพิการในการสื่อสาร ตลอดจนสามารถจัดทำเป็นข้อเสนอแนะเพื่อลดความเหลื่อมล้ำของคนพิการในการเข้าถึงสื่อโทรทัศน์ได้ต่อไปในอนาคต

วิธีวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้มีการเก็บข้อมูลในเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis) ผ่านกฎหมาย ประกาศ และข้อกำหนดต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารและคนพิการในประเทศไทย ที่มีการประกาศใช้ภายหลังรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา และเอกสารอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารและคนพิการในประเทศไทย

งานวิจัยชิ้นนี้ใช้เวลาเก็บข้อมูลเป็นระยะเวลา 4 เดือน ตั้งแต่เดือน มกราคม 2563 ถึง เมษายน 2563 โดยศึกษาจากกฎหมาย ประกาศ และข้อกำหนดต่างๆที่เกี่ยวข้องกับทั้งการสื่อสารและคนพิการในประเทศไทย และมีผลบังคับใช้

ภายหลังรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 รวมทั้งสิ้น 7 ฉบับ โดยแบ่งออกเป็นระดับพระราชบัญญัติ ที่เป็นบทบัญญัติและเป็นกฎหมายแม่บท และระดับกฎและประกาศที่ออกโดยองค์กรอื่นๆที่มีฝ่ายบริหาร ดังนี้

1. พระราชบัญญัติการประกอบกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. 2544
2. พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550
3. พระราชบัญญัติองค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2551
4. พระราชบัญญัติองค์การจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และโทรคมนาคม พ.ศ. 2553
5. ระเบียบคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ ว่าด้วยบริการล่าภาษามือ พ.ศ. 2552
6. กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสาร การสื่อสาร บริการโทรคมนาคมเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการสื่อสารและบริการสื่อสารสาธารณะสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2554
7. ประกาศคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ เรื่อง การส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิของคนพิการ ให้เข้าถึงและรับรู้หรือใช้ประโยชน์จากรายการของกิจการโทรทัศน์ พ.ศ. 2559

ผลการวิจัย

ภายหลังจากการประกาศใช้กฎหมายรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 แล้ว ยังมีกฎหมาย ประกาศ และข้อกำหนดที่ระบุถึงสิทธิ หน้าที่ และการระบุถึงคนพิการในประเทศไทยตามมามากอีกจำนวนมาก ซึ่งส่วนหนึ่งจากกฎหมายทั้งหมด ทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมระหว่างคนพิการและสิทธิในการเข้าถึงการสื่อสารได้อย่างคนทั่วไป โดยมีสาระสำคัญที่ระบุไว้แตกต่างกัน ดังต่อไปนี้

พระราชบัญญัติการประกอบกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. 2544

พระราชบัญญัติการประกอบกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. 2544 มีสาระสำคัญกำหนดให้ *คนพิการมีสิทธิที่จะได้รับความสะดวกในการใช้บริการโทรคมนาคมสาธารณะ* ในมาตรา 4 ระบุว่า “ กิจการโทรคมนาคม หมายถึง กิจการโทรคมนาคมตามกฎหมายว่าด้วยองค์การการจัดสรรคลื่นความถี่ และกำกับการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม” และมาตรา 17 เป็นการกล่าวถึงการให้บริการ โดยกำหนดให้คณะกรรมการกิจการโทรคมนาคมตามกฎหมายว่าด้วยองค์การการจัดสรรคลื่นความถี่ และกำกับการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม มีหน้าที่จัดให้บริการโทรคมนาคมพื้นฐานโดยทั่วถึง และมีอำนาจกำหนดให้ผู้รับใบอนุญาตประกอบกิจการโทรคมนาคม ต้องจัดให้มีการให้บริการอำนวยความสะดวก สำหรับคนพิการ เด็ก คนชรา และผู้ด้อยโอกาสในสังคม

พระราชบัญญัติการประกอบกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. 2544 เป็นพระราชบัญญัติที่กล่าวถึงเรื่องการสื่อสารโดยตรงทั้งในเชิงการติดต่อสื่อสาร และการสื่อสารมวลชนอย่างวิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์ แต่ในเรื่องของการสื่อสารสำหรับคนพิการ พระราชบัญญัตินี้ ยังคงกล่าวถึงในเชิงกว้าง และระบุไว้ในภาพรวม ว่าผู้ประกอบกิจการจะต้องจัดเตรียมให้ครอบคลุมไปยังคนพิการด้วย เท่านั้น แต่ยังไม่ได้ระบุถึงรายละเอียดตามความต้องการในการสื่อสารของคนพิการแต่ละประเภท

พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550

พระราชบัญญัติฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ ทำหน้าที่ยกระดับคุณภาพชีวิตของคนพิการขึ้นมาให้ทัดเทียมและมีศักดิ์ศรีเหมือนบุคคลทั่วไปในสังคมมากขึ้น และรวมถึงมีเจตนาคุ้มครองสิทธิของคนพิการไม่ให้ถูกละเมิดอีกด้วย ในพระราชบัญญัติมีการปฏิรูปในส่วนของการบริหาร โดยเน้นให้มีส่วนร่วมของภาคประชาชน ซึ่งรวมถึงองค์กรคนพิการมากขึ้น และเปิดโอกาสให้คนพิการสามารถเข้าถึงเทคโนโลยีและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ซึ่งเป็นเครื่องมือที่จะทำให้คนพิการสามารถเข้าถึงทรัพยากรต่างๆได้เสมือนบุคคลทั่วไป

ในเชิงการสื่อสาร พระราชบัญญัติฉบับนี้ มีการกำหนดไว้ในทิศทางที่ละเอียดและเฉพาะเจาะจงขึ้น ตามมาตรา 20 ข้อ 6 ถึง 8 ดังนี้

.....(6) ข้อมูลข่าวสาร การสื่อสาร บริการโทรคมนาคม เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเทคโนโลยี สิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อการสื่อสารสำหรับคนพิการทุกประเภท ตลอดจนบริการสื่อสารสาธารณะจากหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนที่ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากรัฐ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร กำหนดในกฎกระทรวง

(7) บริการล่ามภาษามือตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด

(8) สิทธิที่จะนำสัตว์นำทาง เครื่องมืออุปกรณ์นำทาง หรือเครื่องช่วยความพิการใดๆ ติดตัวไปในยานพาหนะ หรือสถานที่ใดๆ เพื่อประโยชน์ในการเดินทาง และการได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะ โดยได้รับการยกเว้นค่าบริการ ค่าธรรมเนียม และค่าเช่าเพิ่มเติม สำหรับสัตว์ เครื่องมือ และอุปกรณ์ หรือเครื่องช่วยความพิการดังกล่าว.....

สิทธิในการสื่อสารของคนพิการ ที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัตินี้ เริ่มมีความเจาะจงขึ้น และกำหนดขึ้นถึงวิธีการ เช่น การกำหนดเรื่องล่ามภาษามือ สำหรับคนพิการทางการได้ยิน แต่ในเรื่องของคนพิการทางการมองเห็นนั้น ยังไม่ได้มีระบุไว้ใน การกำหนดเรื่องการสื่อสาร มีระบุไว้เพียงการมีสัตว์นำทาง และระบุกว้างๆถึงเรื่องเครื่องช่วยความพิการต่างๆ เท่านั้น

พระราชบัญญัติองค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2551

พระราชบัญญัติฉบับนี้ ส่งผลให้เกิดหน่วยงาน ส.ส.ท. หรือ องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย และเกิดช่องโทรทัศน์ ไทยพีบีเอส ขึ้น เริ่มออกอากาศเมื่อวันที่ 15 มกราคม 2551 ซึ่งสำหรับสถานีโทรทัศน์ ไทยพีบีเอส เอง นอกจากจะมุ่งเน้นเรื่องการส่งเสริมการรับรู้อย่างเท่าเทียมของประชาชนแล้ว ยังมีวัตถุประสงค์ข้อหนึ่งที่มุ่งเน้นในเรื่องของ การสะท้อนความหลากหลายของสังคม และเป็นพื้นที่ให้แก่กลุ่มผู้ด้อยโอกาสและกลุ่มเฉพาะต่างๆ อย่างเหมาะสมทั้งในระดับชุมชนและระดับชาติ ด้วย (ไทยพีบีเอส, มปป.)

นอกจากเรื่องผู้รับสารที่เป็นกลุ่มเฉพาะและผู้ด้อยโอกาสแล้ว จากพระราชบัญญัตินี้ยังมีการระบุเรื่องการ จัดตั้งกรรมการนโยบายขึ้น โดยระบุไว้ในมาตรา 18 ว่าให้มีคณะกรรมการสรรหาจำนวน 15 คน ทำหน้าที่คัดเลือกบุคคลที่สมควรได้รับการแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการนโยบาย ซึ่งในพระราชบัญญัติฯ มีการระบุไว้หลายกลุ่ม หนึ่งในนั้นคือ ประธานสภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย ด้วย

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้พระราชบัญญัติองค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะ พ.ศ. 2551 จะให้ความสำคัญเรื่องความเท่าเทียมกันในการเปิดรับสื่อของประชาชน แต่ในกฎหมายก็ไม่ได้ระบุถึงเรื่องผู้รับสารที่เป็นคนพิการอย่างชัดเจน (ในวัตถุประสงค์ใช้คำว่า ผู้ด้อยโอกาสและกลุ่มเฉพาะต่างๆ) จากข้อมูลของเว็บไซต์สถาบันวิชาการสื่อสารสาธารณะ (Academic Institute of Public Media) ซึ่งเป็นองค์กรหนึ่งในสถานี ไทยพีบีเอส ระบุว่า ทางสถานีได้มีนโยบายในการดำเนินงานด้านการ

ส่งเสริมการเข้าถึงสื่อของคนพิการอย่างต่อเนื่อง และในปี 2558 ที่ผ่านมา ทางสถานีร่วมมือกับ คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้มีการทดลองออกอากาศรายการ และภาพยนตร์ต่างๆที่มีการใส่เสียงบรรยายภาพ เพื่อคนพิการทางการมองเห็น หรือ Audio Description ไว้ด้วย (ภัทธีรา สารากรบริรักษ์, 2558) จนถึงในเดือน มีนาคม ปี 2559 ทางสถาบันวิชาการสื่อสารสาธารณะได้มีการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ “การผลิตเสียงบรรยายภาพ” ให้แก่ผู้ปฏิบัติงานด้านรายการโทรทัศน์ของสถานีอีกด้วย

ระเบียบคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ ว่าด้วยบริการล่ามภาษามือ พ.ศ. 2552

ระเบียบคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ ว่าด้วยบริการล่ามภาษามือ พ.ศ. 2552 เป็นกฎหมายที่กำหนดไว้ถึงมาตรการการรักษาสิทธิในการสื่อสารของคนพิการทางการได้ยินอย่างชัดเจนฉบับหนึ่ง ซึ่งมีการระบุถึงการ “ล่ามภาษามือ” อันเป็นกฎหมายที่สืบเนื่องมาจาก พระราชบัญญัติเพื่อส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 มาตรา 20 (7) และมาตรา 11

ในระเบียบฉบับนี้ มีระบุไว้ถึงรายละเอียดการจดทะเบียนล่ามภาษามือ ของผู้จดทะเบียนล่ามภาษามือ รวมถึงสิทธิการใช้บริการล่ามภาษามือของคนพิการทางการได้ยินในกรณีต่างๆ เช่น การฟ้องร้องคดีความ การพบแพทย์ หรือการติดต่อราชการ โดยในระเบียบฉบับนี้ ยังไม่ได้มีการระบุไว้ซึ่งการสื่อสารที่เป็นสื่อสารมวลชนอย่างการมีล่ามภาษามือในรายการโทรทัศน์แต่อย่างใด

โดยรวม ประกาศฉบับนี้ เน้นในเชิงการสื่อสารระหว่างบุคคล ของคนพิการทางการได้ยิน โดยมุ่งเน้นไปที่การกำหนดคุณสมบัติสื่อบุคคลที่จะมาทำหน้าที่เป็นล่ามภาษามือ ตลอดจนสิทธิและเสรีภาพของทั้งล่ามภาษามือ และ คนพิการทางการได้ยิน

พระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และโทรคมนาคม พ.ศ. 2553

เป็นการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายบางมาตรา จากรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2550 โดยจากมาตรา 6 ที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติฉบับนี้ ทำให้เกิดคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ หรือ กสทช. ขึ้น โดยมีคณะกรรมการจำนวน 11 คน ที่มาจากทั้งเชิงวิชาชีพ และ วิชาการ และรวมไปถึงมีคณะกรรมการสรรหาอีกจำนวน 15 คน ซึ่งหนึ่งในนั้นเป็น ประธานสภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย ด้วย

จากพระราชบัญญัติฉบับนี้ นอกจากทำให้เกิดองค์กร กสทช. ขึ้นแล้ว ยังมีการระบุบทบาทหน้าที่ของ กสทช. ไว้ในกฎหมายมาตรา 27 ด้วย ซึ่งมีการกล่าวถึงเรื่องของความเสมอภาคจากการเข้าถึงกิจการโทรทัศน์ไว้ในข้อ 13 ดังนี้

..... (13) *คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน มิให้ถูกเอาเปรียบจากผู้ประกอบกิจการ และคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัว และเสรีภาพของบุคคลในการสื่อสารถึงกันโดยโทรคมนาคม และส่งเสริมสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคของประชาชนในการเข้าถึง และใช้ประโยชน์จากคลื่นความถี่กิจการวิทยุกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และโทรคมนาคม.....*

จะเห็นได้ว่า กฎหมายฉบับนี้ มุ่งเน้นไปที่การจัดตั้งองค์กรเพื่อดำเนินการในเชิงกฎหมายอื่นๆต่อไป พร้อมกับมอบอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคในการเข้าถึงการสื่อสารได้ต่อไป

กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสาร การสื่อสาร บริการ โทรคมนาคมเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการสื่อสารและบริการสื่อสารสาธารณะ สำหรับคนพิการ พ.ศ. 2554

เป็นกฎหมายที่สืบเนื่องมาจาก พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 มาตรา 20 (6) โดยมีวัตถุประสงค์ มุ่งเน้นไปที่ “เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร” ซึ่งในกฎกระทรวงดังกล่าว ให้ความหมายว่า เทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับข่าวสาร ข้อมูล และการสื่อสาร นับตั้งแต่การสร้าง การนำมาวิเคราะห์หรือประมวลผลการรับและส่ง ข้อมูล การจัดเก็บและการนำไปใช้งานใหม่ และ “เทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการสื่อสาร” ซึ่งระบุความหมายไว้ว่า เครื่องมือ หรืออุปกรณ์ ฮาร์ดแวร์ ซอฟต์แวร์หรือบริการที่ใช้สำหรับคนพิการโดยเฉพาะ หรือที่มีการดัดแปลง หรือปรับใช้ให้ ตรงกับความต้องการพิเศษของคนพิการแต่ละประเภท เพื่อเพิ่ม รักษา คงไว้ หรือพัฒนาความสามารถและศักยภาพที่จะเข้าถึง และใช้ประโยชน์ได้จากข้อมูลข่าวสาร และการสื่อสาร

ในกฎหมายฉบับนี้ มีการลงรายละเอียดที่มองถึงความต้องการพิเศษของคนพิการต่อสื่อมากขึ้น ดังรายละเอียดที่ปรากฏในกฎหมาย ได้แก่

..... ข้อ 3 หน่วยงานของรัฐหรือเอกชนที่ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากรัฐ ต้องจัดให้ข้อมูล ข่าวสาร การสื่อสาร บริการโทรคมนาคม บริการสื่อสารสาธารณะ เทคโนโลยีสารสนเทศและเทคโนโลยี สิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการสื่อสาร ที่อยู่ในความควบคุมดูแล อยู่ในรูปแบบ วิธีการหรือช่องทาง ที่คนพิการสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ โดยคำนึงถึงหลักเกณฑ์ต่อไปนี้

- (1) การออกแบบที่เป็นสากลและเป็นธรรม
- (2) การจัดให้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร หรือเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการสื่อสาร ให้เป็นไปตามความต้องการพิเศษของคนพิการแต่ละประเภท

หากหน่วยงานของรัฐ หรือเอกชนที่ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากรัฐ ไม่สามารถ ดำเนินการตามวรรคหนึ่งได้ ต้องให้ความช่วยเหลืออย่างสมเหตุสมผลแก่คนพิการ โดยดัดแปลง ปรับเปลี่ยน หรือปรับปรุง การเข้าถึงและใช้ประโยชน์ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการ พิเศษของคนพิการแต่ละประเภท

นอกจากนั้น เป็นการระบุถึงสิทธิของคนพิการที่จะสามารถยืมอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีสารสนเทศ ต่างๆ ดัง ระบุไว้ท้ายกฎหมาย ได้แก่ เครื่องคอมพิวเตอร์, อุปกรณ์การสื่อสาร, เครื่องช่วยสื่อสารพร้อมอุปกรณ์ต่อพ่วงสำหรับคนพิการ, เครื่องพิมพ์อักษรเบรลล์ด้วยระบบคอมพิวเตอร์, เครื่องสแกนเนอร์ ฯลฯ รวมถึงโปรแกรมต่างๆที่จะสามารถช่วยเหลือคนพิการ ในการเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศได้ด้วย

ประกาศคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ เรื่อง การส่งเสริมและคุ้มครอง สิทธิของคนพิการ ให้เข้าถึงและรับหรือใช้ประโยชน์จากรายการของกิจการโทรทัศน์ พ.ศ. 2559

เป็นประกาศที่สืบเนื่องมาจาก พระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และโทรคมนาคม พ.ศ. 2553 และ พระราชบัญญัติการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ พ.ศ. 2551 โดยจาก พระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และ โทรคมนาคม พ.ศ. 2553 ได้ก่อให้เกิดองค์กรหน่วยงาน กสทช. ดังกล่าวข้างต้น พร้อมทั้งกำหนดบทบาท หน้าที่ ของหน่วยงาน ไว้ในกฎหมายฉบับดังกล่าว ซึ่งส่งผลต่อเนื่องมาถึงการออกประกาศฉบับนี้

ใจความของประกาศฉบับนี้ คือ การกำหนดให้มีการเพิ่มบริการเสริมสำหรับคนพิการในการออกอากาศวิทยุโทรทัศน์ ใน 3 รูปแบบ ได้แก่ ภาษามือ ข้อความตัวอักษร (สำหรับคนพิการทางการได้ยิน) และ เสียงบรรยายภาพ (สำหรับคนพิการทางการมองเห็น) โดยมีการกำหนดไว้ในรูปแบบของร้อยละของรายการที่ออกอากาศ และ การเพิ่มอัตราส่วนต่อปี ดังต่อไปนี้ ตารางแสดง ร้อยละของบริการเพื่อคนพิการ ที่กำหนดไว้ในประกาศ กสทช.

ประเภทบริการ	ปีที่ 1	ปีที่ 2	ปีที่ 3	ปีที่ 4	ปีที่ 5
บริการล่ามภาษามือ (ร้อยละ)	5	5	7	7	9
บริการคำบรรยายแทนเสียง (ร้อยละ)	40	40	50	50	60
บริการเสียงบรรยายภาพ (ร้อยละ)	5	5	7	7	10

ที่มา : ประกาศคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ เล่มที่ 133

ตอนพิเศษ ง . ภาคผนวก, 5 กุมภาพันธ์ 2559

ในสัดส่วนร้อยละของทุกบริการ ประกาศฉบับนี้กำหนดให้เริ่มจากประเภทรายการที่เป็นข่าว และสารรวมถึงสารานุกรมประโยชน์ก่อน และมีการเพิ่มสัดส่วนร้อยละขึ้นไปเรื่อยๆ ตลอดระยะเวลา 5 ปี ดังตารางแสดง และนอกจากนี้ ในประกาศยังกำหนดบทลงโทษสำหรับผู้ประกอบการที่ไม่สามารถดำเนินการได้ตามที่ประกาศ และมีมาตรการส่งเสริมและสนับสนุนเพิ่มเติม สำหรับผู้ประกอบการที่สามารถจัดทำบริการเสริมได้มากกว่าที่ได้ระบุไว้ในประกาศด้วย

ประกาศฉบับนี้ มีข้อกำหนดที่ค่อนข้างเกี่ยวข้องกับคนพิการ และการสื่อสารอย่างเป็นรูปธรรมที่สุด พัฒนาต่อยอดมาจากกฎหมายฉบับก่อนหน้า รวมถึงการมีข้อกำหนดที่ชัดเจนถึงมาตรการส่งเสริมและบทลงโทษ น่าจะเป็นตัวผลักดันให้เกิดความเป็นรูปธรรมได้มากขึ้น ซึ่งในภายหลังได้มีการออกประกาศเลื่อนการบังคับใช้ออกไปอีก ในวันที่ 4 เมษายน 2560 เพื่อเป็นการเอื้อกรอบเวลาให้แก่สถานีโทรทัศน์ที่จะได้มีโอกาสในการทดลองหรือหาความรู้ตลอดจนพัฒนาทักษะแรงงานในสายการผลิตต่อไป

อภิปรายผล

จากกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับคนพิการและงานด้านการสื่อสารข้างต้น จะเห็นได้ว่า การระบุถึงคนพิการในกฎหมายนั้น มิได้เริ่มอย่างเป็นทางการชัดเจนนัก ในรัฐธรรมนูญฉบับแรกของประเทศไทยในปี พ.ศ. 2475 แต่เริ่มมีการระบุไว้ในฉบับที่ 16 พ.ศ. 2540 แต่ก็ยังกล่าวถึงในภาพรวมเรื่องความเท่าเทียมและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่เท่ากันกับบุคคลทั่วไป โดยถูกวางกรอบไว้กว้างๆเป็นไปตามกฎหมายที่จะเอื้อให้เกิดกฎหมายและข้อกำหนดอื่นๆในรายละเอียดอื่นๆ ได้ภายหลัง ซึ่งยังไม่ได้บอกถึงความเป็นรูปธรรมตามความต้องการของคนพิการแต่อย่างใด ต่อมาในปี 2541 รัฐบาลได้มีปณิธานว่าด้วยสิทธิคนพิการขึ้น ซึ่งในปณิธานฉบับนี้ เริ่มมีการระบุเรื่องของคนพิการ กับการสื่อสาร มีการระบุช่องทางการสื่อสารตามความต้องการที่ชัดเจนขึ้น เช่น การระบุเรื่องอักษรเบรลล์ อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ และ ล่ามภาษามือ ที่คนพิการมีสิทธิที่จะได้ช่องทางในการสื่อสาร อันสอดคล้องกับความต้องการของตน ที่จะทำให้สามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้ โดยอาจกล่าวได้ว่า จากปณิธานว่าด้วยสิทธิคนพิการในปี 2541 นั้น เป็นจุดเริ่มต้นของการระบุถึงทิศทางที่เป็นรูปธรรมสำหรับการสื่อสารสำหรับคนพิการในประเทศไทย

ต่อมาในปี พ.ศ. 2544 ตัวตนของคนพิการในเรื่องการสื่อสาร ได้มีความชัดเจนขึ้น จาก พระราชบัญญัติการประกอบกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. 2544 ที่ระบุว่า จะต้องมีการจัดสรรความสะดวกการเข้าถึงทรัพยากรโทรคมนาคม ให้แก่คนพิการ

เด็ก และคนชรา รวมถึงผู้ด้อยโอกาสในสังคมอย่างเหมาะสม แต่การระบุนี้ ยังไม่ระบุลงไปอย่างเป็นรูปธรรมเท่าใดนัก เพียงแต่ระบุกว้างๆ เท่ากับว่าเป็นการแจกแจงเรื่องความเสมอภาคกันระหว่างคนพิการ และคนทั่วไป ในเรื่องของทรัพยากร ทรัพยากรคนเท่านั้น ซึ่งในเรื่องความเสมอภาคนี้ ได้มีการเพิ่มเติมในเวลาต่อมา ดังปรากฏในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 เรื่องการ ได้รับสิทธิทางการศึกษา ตลอดจนการคุ้มครองเรื่องของคดีความที่เกี่ยวข้องกับคนพิการ ด้วย

ในปีเดียวกัน มีการออก พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 ซึ่ง พระราชบัญญัติฉบับนี้ ทำให้ตัวตนของคนพิการในเชิงกฎหมายมีความชัดเจนมากขึ้นกว่าเดิม เนื่องจากเป็นพระราชบัญญัติฉบับแรก ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของคนพิการโดยตรง (หากไม่นับรวมถึง ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการไทย พ.ศ. 2541) โดยเนื้อหาของพระราชบัญญัติฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของคนพิการในด้านต่างๆ ให้มีความเข้าใจกับคนทั่วไปมากขึ้น ในเรื่องของการสื่อสารนั้น มีระบุถึงช่องทางการสื่อสารของคนพิการอย่างมีกรอบที่ชัดเจนมากขึ้น ว่าให้มีบริการสำหรับคนพิการทุกประเภท สิทธิในการมีล่ามภาษามือ และการใช้สัตว์นำทาง

จากปี 2540 จนถึง 2550 การระบุคนพิการที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายการสื่อสาร ยังคงเป็นการกล่าวถึง “เครื่องมือ” ที่จะเอื้อให้เกิดการสื่อสาร สำหรับผู้พิการเท่านั้น โดยในปี 2551 มีการประกาศพระราชบัญญัติองค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะ พ.ศ. 2551 ซึ่งเป็นผลทำให้เกิดสถานีโทรทัศน์ ไทยพีบีเอส โดยที่ในพระราชบัญญัติระบุว่า จะมีมีส่วนร่วมของคณะกรรมการเป็นประธานสภาคนพิการทุกประเภท อยู่ในกลุ่มคณะกรรมการสรรหาด้วย ซึ่งการเกิดสถานีโทรทัศน์ ไทยพีบีเอส นั้น สถานีตั้งอยู่บนนโยบายความเป็นสาธารณะที่แท้จริง และมุ่งสร้างพื้นที่ทางสื่อสำหรับคนด้อยโอกาสและกลุ่มเฉพาะต่างๆ ด้วย โดยจากประกาศฉบับนี้ คนพิการได้รับการระบุถึงในเชิงการ “มีส่วนร่วม” ในการสื่อสารมวลชนอย่างเป็นรูปธรรมที่มากขึ้นกว่าการระบุเพียงเครื่องมือ หรืออุปกรณ์ที่ส่งเสริมให้เกิดประโยชน์ทางการสื่อสาร และประกาศฉบับนี้ยังเป็นการกล่าวถึงความเป็นรูปธรรมในเชิง “บทบาท” ของคนพิการที่มีต่อการสื่อสาร สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องมิติของคนพิการในงานสื่อสาร (ตรี บุญเจือ, 2562) ที่ระบุว่า คนพิการควรมีโอกาสเข้าถึงข้อมูลข่าวสารผ่านกิจการโทรทัศน์ใน 3 มิติ ได้แก่ (1) มิติของการเป็นผู้รับสารผ่านสื่อโทรทัศน์ (ในส่วนนี้จะมีภาระระบุถึงจากประกาศ กสทช. ในปี 2559 ต่อไป) (2) มิติของการเป็นผู้ร่วมผลิตสื่อที่สื่อสารมวลชนควรคำนึงถึงและรับรู้เกี่ยวกับคนพิการ และ (3) มิติของสังคมที่ควรมีคนพิการอยู่ในทุกส่วนย่อยของสังคม โดยประกาศฉบับนี้ได้มีการระบุถึงบทบาทการมีส่วนร่วมทางการสื่อสารของคนพิการไว้อย่างชัดเจน

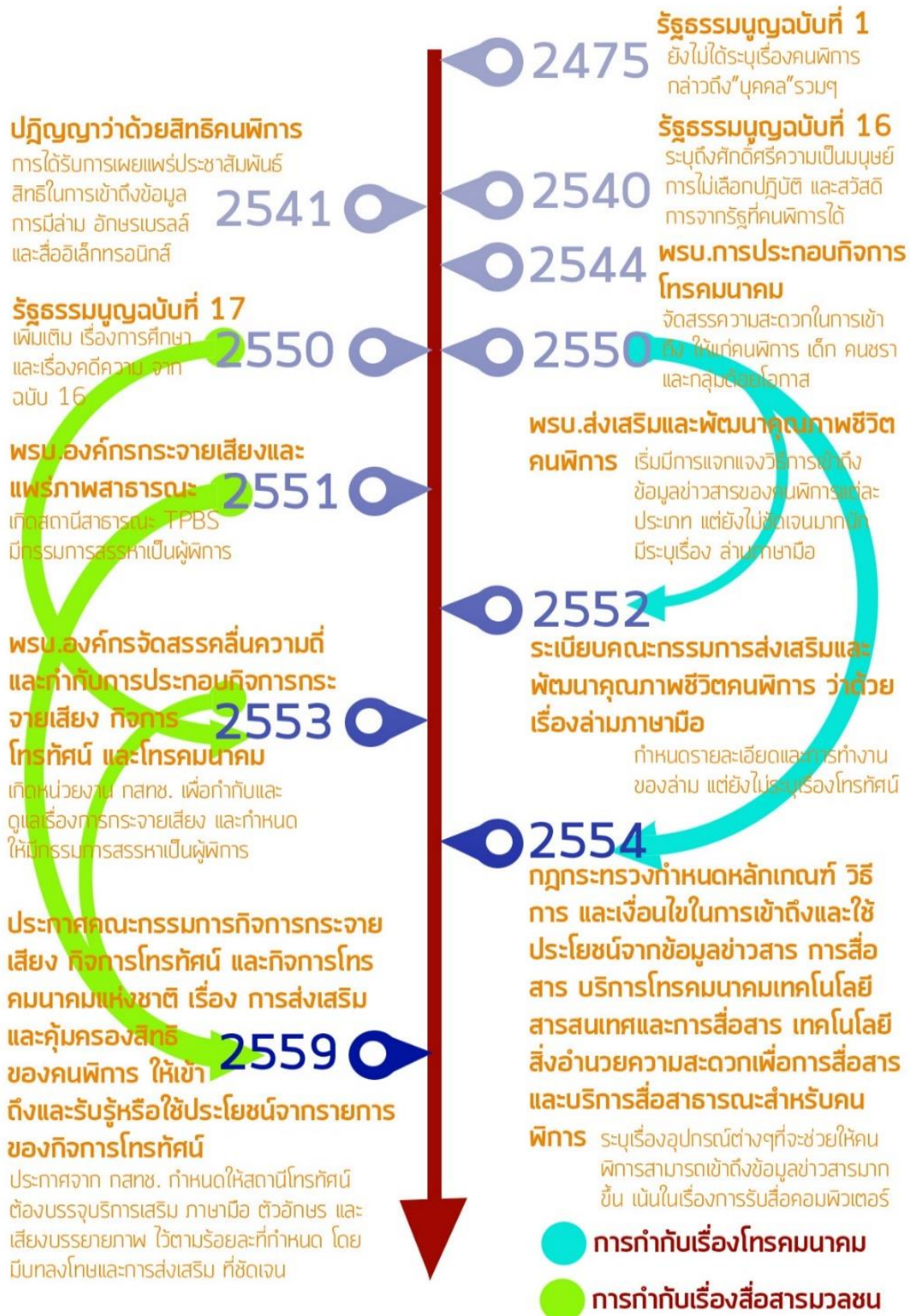
ในปี 2552 เกิดระเบียบคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ว่าด้วยบริการล่ามภาษามือ พ.ศ. 2552 ขึ้น ซึ่งเป็นผลต่อเนื่องมาจากการบังคับใช้ พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 โดยในระเบียบฉบับนี้ มีความชัดเจนเรื่องการสื่อสารของคนพิการทางการได้ยินมากขึ้น มีการกำหนดระเบียบต่างๆ ที่เป็นการกำหนดคุณลักษณะและการปฏิบัติงานของล่ามภาษามือ ที่จะช่วยในการสื่อสารของคนพิการทางการได้ยินได้ แต่อย่างไรก็ดี กรอบที่ชัดเจนนี้ ยังมีได้กล่าวถึงงานล่ามภาษามือในการสื่อสารมวลชนแต่อย่างใด

ในปีถัดมา มีการประกาศพระราชบัญญัติองค์การจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และโทรคมนาคม พ.ศ. 2553 อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากมาตราในรัฐธรรมนูญ ฉบับปี พ.ศ. 2550 จากพระราชบัญญัติฉบับนี้ ทำให้เกิดหน่วยงานที่ทำหน้าที่กำกับดูแลเรื่องการสื่อสารมวลชน และโทรคมนาคมอย่าง กสทช. ขึ้น พร้อมกับมีการกำหนดหน้าที่อย่างชัดเจนในเรื่องการควบคุมดูแลการสื่อสารให้มีความเหมาะสมและเสมอภาคกันทุกภาคส่วน ทั้งนี้ ในคณะกรรมการสรรหา ยังมีการระบุให้มีการเข้าร่วมของ ประธานสภาคนพิการทุกประเภทด้วย ซึ่งประกาศฉบับนี้เป็นการระบุถึงความเป็นรูปธรรมเชิงบทบาทและการมีส่วนร่วมของคนพิการในงานการสื่อสารเพิ่มเติม และขยายขอบเขตออกไปจากประกาศในปี 2551 ดังกล่าว

ในปี 2554 แนวคิดเรื่องการสื่อสารของคนพิการ มีความเป็นรูปธรรมขึ้นโดยลำดับ ซึ่งในปีนี้ มีการประกาศกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสาร การสื่อสาร บริการโทรคมนาคมเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการสื่อสารและบริการสื่อสารสาธารณะ

สำหรับคนพิการ พ.ศ. 2554 ขึ้น เป็นผลสืบเนื่องมาจากพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 โดยมุ่งเน้นไปยังอุปกรณ์ในการสื่อสารทั้งส่วนที่เป็น ฮาร์ดแวร์ และ ซอฟต์แวร์ ที่คนพิการจะมีสิทธิในการเช่ายืมเพื่อใช้งานได้ อย่างเหมาะสม จากเนื้อความที่อยู่ในกฎกระทรวงนี้ พบว่ายังมีได้มีการกล่าวถึงการเข้าถึงการสื่อสารมวลชนมากนัก แต่จะเน้น การเข้าถึงในเรื่องสื่อที่มาจากคอมพิวเตอร์เป็นส่วนใหญ่ ตลอดจนเครื่องมือเครื่องใช้ที่จะส่งเสริมการสื่อสาร อ่านออกเขียนได้ ของคนพิการแต่ละประเภท มากกว่าเรื่องการเข้าถึงสื่อสารมวลชน

หลังจากนั้น ในปี พ.ศ. 2558 สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส ได้มีการร่วมมือกับคณะกรรมการศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้มีการทดลองจัดทำบริการเสียงบรรยายภาพเพื่อคนพิการทางการมองเห็น ขึ้น และมีการจัดอบรม เชิงปฏิบัติการให้แก่พนักงานในองค์กรที่มีความเกี่ยวข้องกับการผลิตรายการโทรทัศน์ด้วย (ธาริณี จันทรักษา, 2559) และ หลังจากนั้น ในปี 2559 มีการออกประกาศคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม แห่งชาติ เรื่อง การส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิของคนพิการ ให้เข้าถึงและรับรู้หรือใช้ประโยชน์จากรายการของกิจการโทรทัศน์ พ.ศ. 2559 ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจาก พระราชบัญญัติองค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะ พ.ศ. 2551 และ พระราชบัญญัติองค์การจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และโทรคมนาคม พ.ศ. 2553 ส่งผลให้เกิดการบังคับใช้ประกาศฉบับนี้ขึ้น ซึ่งในประกาศนี้ เป็นการกำหนดร้อยละของบริการเสริมที่จะสอดคล้อง กับลักษณะการสื่อสารของคนพิการทั้งการได้ยินและการมองเห็น โดยกำหนดให้การออกอากาศทางโทรทัศน์ จะต้องมีการผลิต บริการเสริม 3 ประเภท ได้แก่ ภาษามือ ข้อความตัวอักษร และ เสียงบรรยายภาพ ซึ่งการกำหนดนี้ แจกแจงออกมาอยู่ในรูป ร้อยละของรายการโทรทัศน์ประเภทข่าวสารสาระและรายการที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ และกรอบเวลา 5 ปี โดยเมื่อ เปรียบเทียบกับข้อกฎหมายก่อนหน้านี้ ประกาศฉบับนี้มีความเป็นรูปธรรมในเชิงตัวชี้วัดมากที่สุด รวมถึงมีมาตรการส่งเสริม และกำหนดบทลงโทษสำหรับผู้ประกอบการสถานีโทรทัศน์ด้วย โดยประกาศฉบับนี้ทำให้เกิดมิติของการมีส่วนร่วมของคน พิการในฐานะของผู้รับสารผ่านสื่อโทรทัศน์ (ตรี บุญเจือ, 2562) ได้อย่างมีแนวทางและกรอบกำหนดที่ชัดเจน และเป็นรูปธรรม ทั้งในเชิงปริมาณการผลิต ตลอดจนบทสนับสนุนและบทลงโทษสถานีโทรทัศน์ที่ไม่สามารถจัดทำบริการสำหรับการเข้าถึงของ คนพิการได้ พัฒนาการในด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับคนพิการและงานสื่อสาร สามารถสรุปเป็นแผนภูมิเวลาได้ดังต่อไปนี้

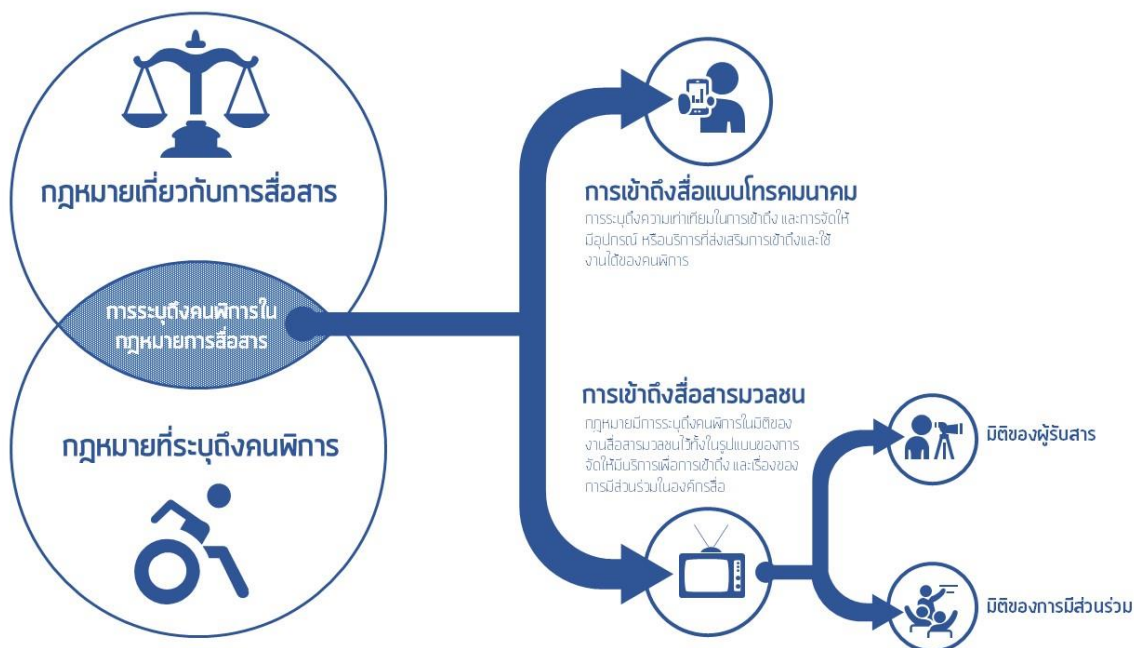

แผนภาพแสดง ลำดับและความเกี่ยวโยงของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเข้าถึงสื่อของคนพิการในประเทศไทย

ที่มา: อีริธวัช เจนวัชรรักษ์

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าจะมีการบังคับใช้ประกาศเรื่องการคุ้มครองสิทธิคนพิการในสื่อโทรทัศน์ ผ่านบริการเสียงบรรยายภาพ ข้อความแทนเสียง และล่ามภาษามืออย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมในปี 2559 จนกระทั่งมีการออกประกาศอีกครั้งในวันที่ 4 เมษายน 2560 เพื่อเลื่อนการบังคับใช้ของประกาศในปี 2559 ออกไป (สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม, 2560)

ตั้งแต่แรกเริ่มคนพิการมีการกล่าวถึงไว้น้อยมาก ในกฎหมายในปี พ.ศ. 2475 แต่ในปัจจุบัน ตัวตนของคนพิการได้มีอยู่ในกฎหมายที่ว่าด้วยการสื่อสาร ในฐานะผู้รับสารครอบคลุมไว้ 2 ลักษณะ คือ ทั้งการเข้าถึงการสื่อสารแบบ โทรคมนาคม และการเข้าถึงการสื่อสารมวลชนวิทยุโทรทัศน์ ซึ่งในการระบุถึงคนพิการในด้านสื่อสารมวลชนนั้น ในเชิงกฎหมายการสื่อสารได้กล่าวถึงบทบาทอันเป็นรูปธรรมของคนพิการไว้สองลักษณะคือ (1) บทบาทของการมีส่วนร่วมในการสื่อสาร ดังจะเห็นได้จากพระราชบัญญัติองค์กรกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะในปี 2551 และพระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการประกอบกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และโทรคมนาคม ปี 2553 และ (2) บทบาทของการเป็นผู้รับสารที่กำหนดไว้ในรูปแบบของบริการ หรืออุปกรณ์ที่จะทำหน้าที่เอื้ออำนวยให้เกิดการเข้าถึงสื่อของคนพิการได้ จากประกาศคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ ในปี 2559 ดังสามารถสรุปได้ในแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพแสดง รูปแบบการระบุถึงคนพิการในกฎหมายการสื่อสารในประเทศไทย

ที่มา: ชีร์ธวัช เจนวัชรักษ์

โดยทั้ง 2 ลักษณะของการระบุถึงคนพิการดังกล่าว ค่อยๆมีความเป็นรูปธรรมชัดเจนขึ้นเรื่อยๆ มากกว่าที่จะระบุรวมๆ จะเห็นได้จากการที่มีการบัญญัติไว้ถึงปริมาณที่กำหนดของบริการเสริมในรายการโทรทัศน์ บทลงโทษ หรือมาตรการส่งเสริม เพื่อให้คนพิการมีตัวตนในโลกของการสื่อสารมากขึ้น และยังมีส่วนร่วมในการดำรงตำแหน่งคณะกรรมการอีกด้วย แสดงถึงความตระหนักเรื่องสิทธิคนพิการบนความเสมอภาคในสังคมที่มากขึ้นตามเวลา ก่อให้เกิดความเป็นพื้นที่สาธารณะในความเป็นจริง ซึ่งลักษณะที่ปรากฏนั้น สอดคล้องกับ 2 ใน 3 มิติความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลข่าวสารและคนพิการจากแนวคิดเรื่อง คนพิการกับการเข้าถึงหรือรับรู้และใช้ประโยชน์จากกิจการโทรทัศน์ (ตรี บุญเจือ, 2562) คือ (1) มิติของคนพิการในฐานะผู้แสวงหาสื่อโทรทัศน์ ที่ระบุว่าคนพิการควรมีโอกาสได้เข้าถึงเหตุการณ์ ข้อเท็จจริง ที่เกิดขึ้นในสังคม รวมถึงรายการประเภท

อื่นๆอย่างที่คุณคนที่ปราศจากความสามารถเข้าถึงได้ และ (2) มิติของการเป็นผู้ร่วมผลิตสื่อที่สื่อสารมวลชนควรคำนึงถึง และรับรู้เกี่ยวกับคนพิการ ซึ่งในส่วนนี้สามารถถูกสะท้อนออกมาผ่านการเข้าไปมีส่วนร่วมของคนพิการ เพื่อนำเสนอความคิดเห็น อันเป็นหลักการพื้นฐานของสังคม ที่เคารพในความแตกต่างหลากหลายและส่งเสริมความเท่าเทียมได้ต่อไป (ส่วนอีกหนึ่งมิติจากแนวคิดข้างต้น คือ มิติของสังคมที่ต้องสร้างสังคมให้คนพิการอยู่ในทุกส่วนย่อยนั้น อาจไม่สามารถเห็นได้ชัดเจนจากงานวิจัยชิ้นนี้ เนื่องจากงานวิจัยมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาเฉพาะด้านการสื่อสารเท่านั้น)

มิติของการระบุถึงคนพิการในกฎหมายการสื่อสารในประเทศไทยทั้ง 2 มิติดังกล่าว มีความสอดคล้องกับแนวคิดในเรื่องความเท่าเทียมเรื่อง Public Sphere โดย Jurgen Habermas ตามทัศนะของ Habermas (Littlejohn and Foss, 2008) สถานการณ์การสื่อสารในอุดมคติ ควรจะประกอบขึ้นด้วย 3 ปัจจัย คือ

- (1) การสื่อสารทุกอย่างควรเกิดขึ้นบนความเป็นอิสระ
- (2) ปังเจก หรือ บุคคลทุกคน ควรมีสหิทธิเท่าเทียมกันในการเข้าถึง สิทธิในการพูด หรือการส่งสาร
- (3) กฎ หรือ ข้อบัญญัติในสังคมนั้นๆ จะต้องไม่เอนเอียงไปฝั่งใดฝั่งหนึ่ง แต่ควรมีการกระจายอำนาจที่เท่าๆกัน ในสังคม

ลักษณะการสื่อสารในอุดมคติ ตามแนวคิดของ Habermas ดังกล่าวข้างต้นนั้น มีลักษณะเป็นสังคมที่มี “สิทธิ” และ “ความเท่าเทียมกัน” ในการแสดงออกทางการสื่อสาร (หรือ พื้นฐานของสังคมที่มีความเป็นประชาธิปไตย) ที่อำนาจได้รับการกระจายอย่างเต็มที่ ไม่ถ่ายเทไปฝั่งใดฝั่งหนึ่งจนไม่พอดี หรือจนเกิดความ “ไม่สามารถแสดงความคิดเห็นได้” หรือไม่สามารถเข้าถึงการสื่อสารได้

นอกจากการระบุถึงคนพิการจากกฎหมายและข้อบัญญัติที่กล่าวมาแล้ว ในปี 2558 ได้มีการจัดทำ *คู่มือการจัดรายการวิทยุและรายการโทรทัศน์ ที่เกี่ยวข้องกับคนพิการ* ขึ้น โดยสำนักงาน กสทช. และ สมาคมสภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย โดยสืบเนื่องมาจาก พระราชบัญญัติการประกอบกิจการกระจายเสียง และกิจการโทรทัศน์ พ.ศ. 2551 มาตรา 36 และ พระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และโทรคมนาคม พ.ศ. 2553 มาตรา 52(2) กำหนดออกเป็นคู่มือฉบับนี้ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองสิทธิคนพิการและคนด้อยโอกาส ตลอดจนการคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนพิการเป็นสำคัญ ซึ่งคู่มือฉบับดังกล่าวมีการระบุถึงการสื่อสารอัตลักษณ์ของผู้พิการผ่านสื่อวิทยุโทรทัศน์ เพื่อให้เกิดความเคารพในความแตกต่าง และให้เกียรติคนพิการผ่านการสื่อสารผ่านสื่อมวลชน

เนื้อหาจากคู่มือดังกล่าว ในส่วนของ แนวคิดด้านการสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับคนพิการผ่านรายการวิทยุและโทรทัศน์ ได้มีการระบุไว้ถึงการตระหนักถึงคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตลอดจนสิทธิ และการลดความเหลื่อมล้ำในสังคมที่ไม่ทอดทิ้งกัน ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับเจตนารมณ์ของกฎหมายและข้อบัญญัติที่มีการระบุถึงคนพิการ กล่าวคือ มีการออกแบบและสร้าง Universal Design สำหรับการเข้าถึงได้ของคนทุกประเภท ส่งเสริมความเสมอภาคและขจัดการเลือกปฏิบัติ ตลอดจนการสร้างคามมั่งคั่งเพื่อพัฒนาความมั่นคงอย่างต่อเนื่อง และสำหรับสื่อที่มีการนำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับคนพิการนั้น ระบุไว้ว่า ควรสร้างการนำเสนอที่มองเห็นถึงความต้องการของคนพิการที่แตกต่างกัน การนำเสนอในเชิงบวก การนำเสนอถึงศักยภาพของคนพิการที่สามารถทำได้ ควรสะท้อนอัตลักษณ์ของคนพิการที่สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมโลกได้ เป็นต้น

แนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับเรื่องความเท่าเทียม สิทธิ และศักยภาพ ตลอดจนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนพิการ สอดคล้องกับชุดความคิดในการสร้างอัตลักษณ์ของคนพิการ ในด้านชุดความคิดเชิงสังคมสงเคราะห์ที่มองธรรมชาติของมนุษย์ในด้านดี และเน้นการให้ความสำคัญกับศักยภาพ สิทธิ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน (ไวญุฒิ วุฒิธรรสาร, 2555) รวมถึงแนวคิดการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับคนพิการในสื่อโทรทัศน์ทางด้านสังคมสงเคราะห์ดังกล่าว ยังเป็นเนื้อหาที่พบมากที่สุด ในรายการโทรทัศน์ที่ส่งเสริมความเท่าเทียมของคนพิการอีกด้วย (รัชพงศ์ ชาลานูมาศ, 2560)

ข้อเสนอแนะ

จากงานวิจัยเรื่อง การระบุถึงคนพิการในกฎหมายการสื่อสารของประเทศไทย ผู้วิจัยสรุปข้อเสนอแนะไว้ดังต่อไปนี้

1. ปัจจุบันกฎหมายที่ระบุถึงคนพิการ ค่อนข้างมีความเป็นรูปธรรมมากขึ้น และเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันในสังคม ควรมีการให้ความรู้ หรือประชาสัมพันธ์โครงการต่างๆทั้งจากทางภาครัฐและเอกชน ที่เป็นการสร้างอัตลักษณ์อันดี รวมถึงการมีส่วนร่วมจากคนพิการ
2. กำหนดจรรยาบรรณสื่อที่ชัดเจน ถึงเรื่องการละเมิดสิทธิคนพิการในการนำเสนอภาพลักษณ์ที่ทำให้เกิดการเข้าใจผิดเกี่ยวกับคนพิการ
3. ควรมีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติม จากองค์กรด้านการสื่อสาร หรือหน่วยงานที่มีการเปิดให้คนพิการได้มีส่วนร่วม เพื่อเป็นการพิสูจน์ศักยภาพและการทำงานของคนพิการในองค์กรให้เป็นที่ประจักษ์ต่อไป
4. ภาครัฐอาจมีการร่วมมือกับภาคเอกชน ตลอดจนผู้ผลิตรายการโทรทัศน์ ที่จะทำให้เกิดการเข้าถึงสื่อของคนพิการได้อย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น
5. ควรมีการศึกษา วิจัย และสำรวจความต้องการของคนพิการตามเทคโนโลยีการสื่อสารที่ปรับเปลี่ยนไป

ถึงแม้ว่า ปัจจุบันนี้ คนพิการที่ได้มีการระบุไว้ในกฎหมายที่เกี่ยวกับการสื่อสาร ทั้งโทรคมนาคม และสื่อสารมวลชน จะมีความเป็นรูปธรรมขึ้นมากดังกล่าวมาแล้วข้างต้น แต่ในเชิงปฏิบัติผู้ประกอบการสถานีโทรทัศน์ยังขาดความรู้และบุคลากรที่มีความสามารถ ที่จะผลักดันให้เกิดรูปธรรมเชิงปฏิบัติได้อย่างจริงจัง ดังนั้น การขยายขอบเขตของความรู้และความเข้าใจจากภาครัฐจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เกิดสังคมเท่าเทียมได้ตามที่เป็นเจตนารมณ์ของกฎหมาย และสังคมประชาธิปไตย อันประกอบไปด้วยสิทธิ และเสรีภาพของทุกบุคคลที่เท่าเทียม ซึ่งนอกจากจะมีสิทธิในการเข้าถึงสื่อแล้ว การละเมิดสิทธิของคนพิการในการนำเสนอเนื้อหาในสื่อ ย่อมทำไม่ได้เช่นกัน คู่มือการจัดรายการวิทยุและรายการโทรทัศน์ ที่เกี่ยวข้องกับคนพิการ จึงได้รับการจัดทำขึ้น เพื่อกำหนดเป็นกรอบแห่งจรรยาบรรณวิชาชีพสื่อที่มีต่อคนพิการ เพื่อให้เกิดสังคมที่เท่าเทียมและสงบสุขตามมา อย่างไรก็ตาม สื่อทุกวันนี้อาจจะยังอยู่ห่างไกลจาก “สิ่งที่ควรปฏิบัติ” ตามที่ระบุในคู่มืออยู่ค่อนข้างมาก การสร้างค่านิยม สร้างบทลงโทษ หรือการสร้างแรงจูงใจบางอย่าง เพื่อให้สื่อมีจรรยาบรรณต่อคนพิการมากขึ้น น่าจะทำให้เกิดผลที่ชัดเจนขึ้น

บรรณานุกรม

- กฎกระทรวง กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข ในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสาร การสื่อสาร บริการโทรคมนาคม เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เทคโนโลยีอำนวยความสะดวกเพื่อการสื่อสารและบริการสื่อสารสาธารณะสำหรับคนพิการ. (2554, 20 พฤษภาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 128 ตอน 38 ก, หน้า 9 – 13.
- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ. (2562). *รายงานสถานการณ์ข้อมูลด้านคนพิการในประเทศไทย*. สืบค้นเมื่อ 20 สิงหาคม 2562, จาก http://nep.go.th/sites/default/files/images/document/REPORT_PWDS_Dec58.pdf.
- การคุ้มครองสิทธิคนพิการตามกฎหมายไทย. (ม.ป.ท.). สืบค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2563, จาก http://nep.go.th/sites/default/files/files/document/%E0%B8%9A%E0%B8%97%E0%B8%97%E0%B8%B5%E0%B9%88%201_1.pdf.
- ตรี บุญเจือ. (2562). คนพิการกับการเข้าถึงหรือรับรู้และใช้ประโยชน์จากกิจการโทรทัศน์. *วารสารวิชาการ กสทช.*, 4(4), 120 – 147.
- ไทยพีบีเอส. [ม.ป.ป.]. *วิสัยทัศน์ / พันธกิจ / ค่านิยม*. สืบค้นเมื่อ 13 มีนาคม 2563, จาก <http://org.thaipbs.or.th/organization/vision>

- ธัชพงศ์ ชาลามาต. (2560). แนวทางการพัฒนาเนื้อหาในสื่อโทรทัศน์เพื่อส่งเสริมภาพลักษณ์ด้านความเท่าเทียมของคนพิการ. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). สาขาการจัดการการสื่อสารองค์กร คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ.
- ธาริณี จันทรักษา. (2559). *สื่อที่ดี สื่อที่สร้างสรรค์ ไม่ควรละเลยการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารให้ทุกคนในสังคมอย่างเท่าเทียม*. สืบค้นเมื่อ 20 สิงหาคม 2563, จาก <http://www.academicthaipbs.com/index.php/2016/03/10/media-for-accessibility/>.
- ภัทริรา กลิ่นเลขา. (2556). พฤติกรรมการเปิดรับสื่อและความต้องการรูปแบบรายการโทรทัศน์ของคนพิการทางสายตา. ใน *การประชุมหาดใหญ่วิชาการ ครั้งที่ 4*. สงขลา: มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.
- ประกาศคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ เรื่อง การส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิของคนพิการ ให้เข้าถึงและรับรู้หรือใช้ประโยชน์จากรายการของกิจการโทรทัศน์. (2559, 5 กุมภาพันธ์). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 133 ตอนพิเศษ 35 ง, หน้า 6 – 14.
- ประกาศคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ เรื่อง การส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิของคนพิการ ให้เข้าถึงและรับรู้หรือใช้ประโยชน์จากรายการของกิจการโทรทัศน์. (2560, 4 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 134 ตอนพิเศษ 97 ง, หน้า 35 - 36.
- พระราชบัญญัติ การประกอบกิจการโทรคมนาคม. (2544, 9 พฤศจิกายน). *พระราชบัญญัติ* สืบค้นเมื่อ 14 เมษายน 2563, จาก <http://www.nectec.or.th/pld/indicators/data/policy/working.pdf>.
- พระราชบัญญัติ ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ. (2550, 27 กันยายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 124 ตอน 61 ก, หน้า 8 – 24.
- พระราชบัญญัติ องค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และโทรคมนาคม. (2553, 19 ธันวาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 127 ตอน 78 ก, หน้า 1 – 46.
- พระราชบัญญัติ องค์กรกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะ. (2551, 14 มกราคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 125 ตอน 8 ก, หน้า 1 – 25.
- ระเบียบคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ ว่าด้วยบริการล่ามภาษามือ. (2552, 27 กรกฎาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 126 ตอนพิเศษ 105 ง, หน้า 19 – 24.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. (2540, 11 ตุลาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 114 ตอน 55 ก, หน้า 1 – 99.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. (2550, 24 สิงหาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 124 ตอน 47 ก, หน้า 1 – 127.
- ไวยวุฒิ วุฒิธรณสาร. (2555). การสื่อสารกับการสร้างอัตลักษณ์ของคนพิการหูหนวกไทย: ภาพยนตร์. *วารสารวิทยาลัยราชสุดาเพื่อการวิจัยและพัฒนาคนพิการ*, 8(11), 4-19.
- ศศโสฬส จิตรวานิชกุล. (2541). *การศึกษาพฤติกรรม ความสนใจ และความต้องการในการเปิดรับสื่อของคนตาบอดในเขตกรุงเทพมหานคร* (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.
- สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ และ สมาคมสภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย. (2558). *คู่มือการจัดและผลิตรายการวิทยุหรือโทรทัศน์ ที่เกี่ยวข้องกับคนพิการ*. วรศิลป์การพิมพ์ 89: กรุงเทพฯ.
- IHCD. [N.P.]. *History of Inclusive design*. Retrieved from March 21, 2020, from www.humancentereddesign.org/inclusive-design/history.
- Littlejohn, K. and Foss, K. A. (2008). *Theories of Human Communication* (9th Edition). CA: Cengage Learning.